

СТАВЛЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО ВИБОРЧИХ СИСТЕМ: МЕТОДИКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті аналізуються методичні підходи до дослідження стосовно ставлення громадян до різних виборчих систем, доводиться, що доцільніше це ставлення виявляти через з'ясування преференцій громадян до основних принципів (способів) розподілу депутатських мандатів.

Аналізуються результати загальнонаціональних досліджень за різними методиками в Україні у 2002–2009 рр., ставлення громадян до виборчих систем та їх модифікацій.

Keywords: *the electoral systems, proportional electoral systems, majority electoral systems, attitude to the electoral systems.*

Ключові слова: *виборчі системи, пропорційні виборчі системи, мажоритарні виборчі системи, ставлення до виборчих систем.*

Ключевые слова: *выборные системы, пропорционные выборные системы, мажоритарные выборные системы, отношение к выборным системам.*

Попри те, що виборча система на виборах до Верховної Ради України змінювалась тричі (в 1994 р. – мажоритарна система абсолютної більшості була змінена на змішану систему 50:50 відносної більшості та загальнонаціональних партійних списків, у 2005 р. – зі змішаної системи на пропорційну систему загальнонаціональних списків, у 2011 р. – знову повернулась змішана система), а Закон “Про вибори депутатів Верховної Ради” змінювався напередодні кожних парламентських виборів (у 1993, 1997, 2001, 2004, 2007, 2011 рр.), однак проблеми ставлення громадян до виборчих систем залишаються

практично поза увагою соціологів. Навіть у моніторингах Інституту соціології НАН та щорічних дослідженнях міжнародної фундації виборчих систем (IFES) показники такого ставлення не фігурують.

Єдині професійні дослідження ставлення громадян до виборчих систем проведені Фондом “Демократичні ініціативи” за методикою І.Бекешкіної у 2002–2008 рр. (табл. 1). У першому такому дослідженні [1, с. 222], проведеному 6–19 серпня 2002 р. Фондом “Демократичні ініціативи” та соціологічною службою “Соціс”, ще до пере-

Таблиця 1
Динаміка ставлення громадян України до виборчих систем, % (2006–2008 рр.)

<i>Як Ви вважаєте, яким має бути виборчий Закон на виборах до Верховної Ради?</i>	Час опитування		
	1–10 жовтня 2006 р.	20 червня – 6 липня 2007 р.	19 квітня – 6 травня 2008 р.
1. Такий як зараз – лише за партійними списками	25,2	19,6	11,5
2. Такий як раніше – половина за партійними списками, половина – депутати за округами	13,1	17,4	9,8
3. Повністю мажоритарний – коли всі депутати обираються індивідуально в округах і можуть висуватись не лише партіями, а й самовисуванням	16,3	17,3	29,0
4. Повністю мажоритарний – депутати обираються індивідуально, але висуваються лише партіями	5,6	9,9	18,6
5. Інший варіант	0,4	0,2	0,4
6. Не визначились	24,9	18,4	17,9
7. Мені це байдуже	19,4	17,2	12,8

У таблиці наведені дані загальнонаціональних опитувань (N=2010), проведених Фондом “Демократичні ініціативи” та фірмою “Юкрейніан соціолоджі сервіс” 1–10 жовтня 2006 та 20 червня–липня 2007 р. та опитування (N=2009) фірми “Юкрейніан соціолоджі сервіс” 19 квітня – 6 травня 2008 р. за методикою І.Бекешкіної.

ходу від змішаної до пропорційної виборчої системи, респондентам задавалось запитання “У який спосіб мають обиратись депутати до Верховної Ради?” (з варіантами відповіді – суто пропорційна система партійних списків, три варіанти змішаної системи та два варіанти системи більшості в мажоритарних округах).

Загальнонаціональне опитування засвідчило, що 23% громадян підтримують варіант, коли депутат обирається персонально у своєму окрузі, 19% – підтримували діючу на той час змішану систему 50:50, 8% – вибори депутатів лише за партійними списками, 5% – вибори депутатів у округах при висуванні лише партіями, 8% – інші варіанти змішаних систем, 19% – не змогли визначитись, а ще 18% – були байдужі до того, яка система виборів існуватиме в країні. На основі цих даних І.Бекешкіна зробила висновок, що населення, задля блага якого й пропонується така трансформація, аж ніяк “не сприймає пропорційну виборчу систему. Загальнонаціональні опитування ... після виборів у серпні 2002 року засвідчили, що лише 8% опитаних підтримують суто пропорційну виборчу систему. Натомість більшість населення схиляється або до того чи іншого варіанта змішаної системи, або бажає обирати депутатів за мажоритаркою” [4, с. 29].

Наступні загальнонаціональні дослідження ставлення громадян України до виборчих систем були проведені Фондом “Демократичні ініціативи” та фірмою “Юкрейніан соціолоджі сервіс” у 2006–2008 рр. за загальнонаціональною вибіркою вже після запровадження пропорційної системи загальнонаціональних партійних списків на виборах Верховної Ради України 2006 р. за модифікованою методикою І.Бекешкіної (табл. 1) [1, с. 222].

Перше з цих досліджень, проведене в Україні в жовтні 2006 р. засвідчило, що схильність громадян до пропорційної виборчої системи суттєво зросла. Адже з чотирьох варіантів вибору (система партійних списків, змішана система 50:50, два варіанти мажоритарної системи) найбільшу підтримку отримала пропорційна система партійних списків, яка випереджала як змішану систему, так і

два варіанти мажоритарної разом узятих. При цьому частка невизначених і байдужих щодо виборчих систем у 2006 р. порівняно з 2002 р. практично не змінилась (39% у 2006 р. і 37% у 2002 р.). Однак у 2007 р. (напередодні дострокових виборів Верховної Ради України) та першій половині 2008 р. (після дострокових виборів) ставлення до пропорційної системи партійних списків різко погіршилось (її підтримували в жовтні 2006 р. 25,2%, а у квітні–травні 2008 р. – 11,5%), а до обох варіантів до мажоритарної системи – дуже суттєво поліпшилось. Так, частка прихильників мажоритарної системи з самовисуванням зросла з 16,3% у жовтні 2006 р. до 29,0% – у травні 2008 р., а частка прихильників мажоритарних виборів при виключно висуванні кандидатів партіями зросла з 3,6% до 18,6%. Якщо виходити з результатів досліджень 2006–2008 р., то можна було б зробити висновок, що майже половина громадян України (47,6%) є прихильниками різних варіантів мажоритарної системи, а прихильників інших систем разом (пропорційної та змішаної) – більш як удвічі менше. Однак такий висновок є не зовсім коректним.

По-перше, пропонований І.Бекешкіною в дослідженнях і 2002 р., і 2006–2008 рр. перелік варіантів виборчих систем узятий з актуального в Україні “політичного меню” (тобто включає найбільш обговорювані в країні варіанти виборчих систем) і є *далеко не повним*, бо реально існуючих у світі виборчих систем набагато більше. А це впливає на результати опитувань.

По-друге, пропонований список (особливо 2002 р.) є *незбалансованим*, бо в першому варіанті пропонується один варіант пропорційної системи, два – мажоритарної, три – змішаної, а в другому – два мажоритарних та по одному – пропорційної та змішаної системи. А це, безперечно, підштовхує до вибору саме мажоритарної та змішаної системи.

По-третє, не зовсім методично коректно вводити до характеристики виборчих систем доповнення щодо існуючих чи тих, що існували раніше. Адже у 2002 р. проти змішаної системи 50:50 відзначалось (“такою як зараз”),

а у 2006–2008 рр. така характеристика стояла в альтернативі “такою як зараз – лише за партійними списками”, а проти змішаної “такою як раніше – половина... і т.д.”. Хоча можна було так характеризувати і мажоритарну систему (оскільки така існувала в Україні в 1990–1997 рр., а на місцевих виборах – у 1990–2004 рр.). Справа в тому, що система партійних списків може існувати не тільки у варіанті “як зараз в Україні”, а й не в таких варіантах (регіональних партійних списків, партійних списків у багатопартійних округах тощо).

До того ж в опитуваннях за методикою І.Бекешкіної в анкеті не дається визначення, що таке система партійних списків (у чому її суть), що таке мажоритарна система (це система абсолютної чи відносної більшості), що таке змішана система (яка буває зв’язаною – розподіл мандатів у округах та між партійними списками, зв’язаний чи не зв’язаний тощо). А тому респонденти, обираючи варіанти відповіді, часом дуже по-різному розуміли, за що вони віддавали свій голос в опитуванні. А тому й підсумовувати їх “голоси” є методично не коректним.

Щоб уникнути цих методичних некоректностей потрібно в дослідженнях ставлення громадян до виборчих систем вивчати ставлення не до назв їх (“партійні списки”, “мажоритарна система”, змішані варіанти), а до основних принципів, що ці системи вирізняють.

Виборчі системи передусім відрізняють за принципом визначення переможця (переможців). Якщо депутатські мандати отримують ті, хто *набрав більшість* (абсолютну чи відносну) голосів, то такі системи називаються системами більшості (чи мажоритарними), а якщо депутатські мандати *розподіляються пропорційно* до частки набраних голосів, то такі системи називають пропорційними [2, с. 54].

Тому, звичайно, можна вивчити ставлення громадян до мажоритарних, пропорційних та змішаних виборчих систем, однак такий аналіз не є коректним, адже значна частина громадян не розуміється на сутності цих виборчих систем. А тому соціологи мають самі визначити сутність

виборчих систем і вивчати ставлення саме до цих сутнісних характеристик за допомогою насамперед таких запитань.

1. Як Ви вважаєте, депутатські мандати на виборах до Верховної Ради потрібно розподілити між кандидатами партій пропорційно набраним ними голосам виборців чи депутатські мандати треба надавати тим кандидатам, які отримали більшість (абсолютну чи відносну) голосів виборців певної території (округу), чи половина депутатських мандатів має розподілятися за першим принципом, а половина – за другим?

1 – потрібно депутатські мандати розподіляти між кандидатами партій пропорційно;

2 – потрібно депутатські мандати надавати тим кандидатам, які отримали більшість голосів на певній території;

3 – потрібно половину мандатів розподіляти пропорційно, а половину тим кандидатам, які отримали більшість голосів на певній території;

4 – важко сказати;

5 – взагалі не цікавлюсь цим питанням.

Пропорційні виборчі системи, в свою чергу, поділяються на пропорційні виборчі системи загальнонаціональних та пропорційні виборчі системи регіональних партійних списків [2; 3].

Відповідно і ставлення до різних варіантів пропорційних виборчих систем треба вивчати за допомогою такого запитання:

2. Якщо Ви вважаєте, що всі чи частину депутатських мандатів на виборах до Верховної Ради потрібно розподіляти між партіями пропорційно, то цей розподіл треба робити пропорційно набраним голосам в Україні в цілому чи пропорційно набраним голосам у кожному регіоні окремо?

1 – розподіл треба робити пропорційно набраним голосам у окремих регіонах;

2 – розподіл треба робити пропорційно набраним голосам в Україні в цілому;

3 – половину мандатів треба розподіляти за першим принципом, половину – за другим;

4 – важко сказати;

5 – взагалі не цікавлюсь цим питанням.

У свою чергу мажоритарні виборчі системи (системи більшості) поділяють передусім на мажоритарні виборчі системи відносної більшості (в англо-американській традиції – просто системи відносної більшості) та мажоритарні системи абсолютної більшості [3], залежно від того, чи для отримання депутатського мандата кандидатам потрібно набрати просту більшість голосів (більше, ніж інші кандидати) чи абсолютну понад (більше 50% голосів виборців, які взяли участь у голосуванні).

А запитання щодо вибору основних мажоритарних систем має формулюватись так:

3. Якщо Ви вважаєте, що всі чи частину депутатських мандатів на виборах до Верховної Ради потрібно надавати кандидатам, які отримали більшість голосів виборців певної території (округу), то, на Вашу думку, потрібно надавати депутатські мандати тим кандидатам, хто набрав просту більшість голосів порівняно з іншими кандидатами, чи тим, хто набрав абсолютну більшість голосів (понад 50%) виборців?

1 – потрібно надавати депутатські мандати тим кандидатам, хто набрав просту більшість голосів;

2 – потрібно надавати депутатські мандати тільки тим кандидатам, хто набрав абсолютну більшість голосів;

3 – важко сказати;

4 – взагалі не цікавлюсь цим питанням.

Взагалі-то, окрім пропорційних виборчих систем загальнонаціональних і регіональних партійних списків, мажоритарних систем відносної та абсолютної більшості та змішаних систем 50:50, існує і багато інших [2; 3], бо кожна з цих систем має безліч модифікацій, однак нині вивчати ставлення до цих модифікацій навряд чи доречно. Достатньо і цих трьох ключових поділів виборчих систем та показників мотивації їх вибору.

Уперше ставлення громадян України за даними показниками до виборчих систем вивчалось у дослідженні, проведеному у грудні 2008 р. Фондом “Демократичні ініціативи” та фірмою “Юкрейніан соціолоджі сервіс” за вибіркою 1800 респондентів.

Дещо ширшим було коло показників ставлення до виборчих систем у дослідженні “Омнібус – 2009”, проведеному у квітні 2009 р. за нашою методикою Інституту соціології НАНУ та соціологічною службою “Соціс” [5, с. 514]. Окрім запитання щодо вибору виборчих систем (питання номер один даної статті), до інструментарію були включені також запитання щодо мотивації вибору.

4. А чому Ви вважаєте, що обраний Вами варіант виборчої системи є кращий?

1 – він забезпечує справедливе представництво у Верховній Раді інтересів вашого регіону;

2 – сприяє розвитку усталених партій;

3 – забезпечує справедливе представництво у ВР інтересів моєї соціальної групи;

4 – забезпечує стабільність роботи парламенту;

5 – сприяє формуванню стабільного Уряду;

6 – сприяє відповідальності депутатів перед виборцями;

7 – найкраще забезпечує інтереси моєї етнічної, регіональної та мовної групи;

8 – важко сказати;

9 – я не підтримую жодної системи;

Аналіз результатів цих досліджень дає можливість зробити такі попередні висновки.

За даними грудневого (2008 р.) загальнонаціонального дослідження виявилось, що більше половини громадян України або взагалі не цікавляться принципами розподілу депутатських мандатів на виборах до Верховної Ради (36%), або не визначились, який з них кращий (19,4%) (табл. 2). За даними квітневого (2009 р.) “Омнібусу – 2009” Інституту соціології НАНУ, де варіанта “взагалі не цікавлюсь цим питанням” не передбачалося, більше половини опитуваних не змогла визначитись (56,5%) щодо переваг певних виборчих систем (табл. 3).

За такого низького рівня визначеності громадян (чого не спостерігалось навіть у опитуваннях щодо складних проблем форми державного устрою чи партійних систем) говорити про якісь суттєві переваги на користь якоїсь конкретної виборчої системи не доводиться.

Таблиця 2

**Ставлення громадян різних регіонів України
до пропорційного принципу та принципу більшості
при розподілі депутатських мандатів, % (грудень 2008 р.)**

<i>Як Ви вважаєте, депутатські мандати на виборах до ВР потрібно розподіляти між кандидатами від партій та блоків пропорційно набраним голосам чи депутатські мандати треба надавати тим кандидатам, які отримали більшість (абсолютну чи відносну) голосів виборців певної території, чи половина депутатських мандатів має розподілятися за першим варіантом, а половина – за другим?</i>	Україна загалом	Регіони України			
		Західна Україна	Центральна Україна	Південний Схід	Донбас та Крим
1. Депутатські мандати треба розподіляти пропорційно набраним голосам	15,6	11,8	16,5	15,0	18,7
2. Депутатські мандати треба надавати тим кандидатам, які отримали більшість голосів на певній території	22,7	25,6	20,5	25,0	20,3
3. Половину мандатів треба розподіляти за першим варіантом, половину – за другим	6,3	8,1	4,8	8,6	3,9
4. Не визначились	19,4	18,4	19,5	20,6	18,4
5. Взагалі не цікавилось цим питанням	36,0	36,0	38,7	30,9	38,7

Серед визначених громадян щодо вибору між принципом пропорційності та принципом більшості, на яких ґрунтуються певні типи виборчих систем з невеликою перевагою йдуть прихильники виборчої системи, за якою депутатські мандати отримують ті, хто набрав більшість голосів (22,7% – за даними дослідження грудня 2008 р. та 22,4% – за даними квітня 2009 р.). Меншою підтримкою користується система пропорційного розподілу депутатських мандатів (відповідно 15,6% і 12,0% у цих опитуваннях), і ще меншою змішана – 6,3% і 9,1%.

Отже, хоча громадяни України віддають перевагу принципам більшості, що лежать в основі мажоритарних виборчих систем на виборах до Верховної Ради, однак ці

Таблиця 3

Ставлення громадян різних регіонів України до розподілу депутатських мандатів за пропорційною системою чи системою більшості, % (квітень 2009 р.)

Яка, на Вашу думку, виборча система до ВР була б кращою – за якої депутатські мандати розподіляються між кандидатами пропорційно партіям і блокам, згідно з відсотками набраних ними голосів, чи за якої мандати отримують ті кандидати, що набрали більше голосів у певному окрузі, чи половину мандатів треба розподіляти за першим варіантом, а половину – за другим?	Україна загалом	Регіони України			
		Західна Україна	Центральна Україна	Південний Схід	Донбас та Крим
1. Система, за якої мандати розподіляються між кандидатами партій та блоків, пропорційно набраним голосам	12,0	11,2	11,4	12,8	12,6
2. Система, за якої депутатські мандати отримують кандидати, що здобули більшість голосів у певному окрузі	22,4	22,1	21,8	22,7	23,3
3. Половину мандатів треба розподіляти за першим варіантом, половину – за другим	9,1	10,6	9,8	8,1	8,0
4. Не визначились	56,5	56,2	57,0	56,3	56,0

системи підтримує менше чверті всіх громадян, а зовсім не переважна більшість.

При цьому виявилось, що статистично значущих розбіжностей у ставленні до пропорційних, змішаних чи мажоритарних систем громадяни різних регіонів не спостерігається (табл. 2, 3).

Про низький рівень поінформованості громадян щодо виборчих систем і низьку компетентність щодо мотивів вибору цих систем свідчать і результати досліджень мотивації вибору в “Омнібусі – 2009” (табл. 4).

Справа в тому, що різні виборчі системи виконують по-різному певні політичні функції – забезпечення справедливого представництва інтересів виборців регіонів

чи певних соціальних груп, соціокультурних груп і релігійних меншин, по-різному сприяють партійній структуризації суспільства та парламенту, створенню усталених парламентів та урядів [2; 3].

Пропорційні виборчі системи, як свідчать політологи, найкраще сприяють забезпеченню справедливого врахування інтересів різних груп виборців, бо забезпечують найбільшу відповідність між часткою голосів, поданих за кандидатів партій і кількістю обраних депутатів. Найгірше цю функцію виконують виборчі системи відносної більшості, коли голоси більше половини виборців можуть ігноруватись.

У перехідних суспільствах пропорційні виборчі системи (але з досить високим виборчим бар'єром у 5–7% голосів) також сприяють партійній структуризації суспільства і парламентів на відміну від пропорційних систем з низьким бар'єром.

Що ж стосується забезпечення прав меншин (етнокультурних, релігійних тощо), то мажоритарна система відносної більшості краще забезпечує ці права тільки для тих з них, які компактно проживають на певній території. Інші ж меншини можуть частково задовольняти свої інтереси тільки через пропорційне представництво у списках політичних партій.

Але результати дослідження свідчать, що громадяни України не дуже усвідомлюють ці переваги та недоліки виборчих систем, бо вони залишаються поза увагою дискурсу в політикумі та ЗМІ.

Так, головними мотивами вибору пропорційної системи розподілу депутатських мандатів громадян України вважають те, що вона “забезпечує справедливе представництво у ВР інтересів їх регіону” (49,5%) та “забезпечує стабільність парламенту” (48,1%), меншою мірою “сприяє відповідальності кандидатів перед виборцями” (37,0%) та “формуванню стабільного уряду” (35,2%) і ще меншою “сприяє розвитку усталених партій” (24,5%) чи “забезпечує справедливе представництво у ВР інтересів моєї соціальної групи” (26,9%).

Головними мотивами вибору систем більшості громадян України вважають те, що вони “сприяють відповідальності

Таблиця 4
Причини (мотиви) вибору
виборчих систем громадянами, % (квітень 2009 р.)

А чому Ви вважаєте, що обрані Вами варіанти виборчої системи є кращими?	Яку систему обрали?		
	Система, за якою мандати розподіляються між кандидатами від партій та блоків пропорційно набраним голосам	Система, за якої депутатські мандати отримують кандидати, що отримали більшість голосів у певному окрузі	Половину мандатів треба розподіляти за першою системою, за половину – за другою
	(N=216)	(N=403)	(N=164)
1. Забезпечує справедливе представництво у ВР інтересів нашого регіону (міста, району)	49,5	51,1	53,0
2. Сприяє розвитку усталених партій	24,5	13,2	22,0
3. Забезпечує справедливе представництво у ВР інтересів моєї соціальної групи	26,9	33,3	23,8
4. Забезпечує стабільність роботи парламенту	48,1	34,7	33,5
5. Сприяє формуванню стабільного Уряду	35,2	27,5	23,2
6. Сприяє відповідальності кандидатів перед виборцями	37,0	57,6	51,8
7. Найкраще забезпечує інтереси моєї етнічної, релігійної, мовної групи	3,7	8,9	13,4
8. Інші варіанти	0	0,5	0,6
9. Не визначились	3,7	4,2	6,1
10. Я не підтримую жодної системи	2,8	3,0	4,3

депутатів перед виборцями” (57,6%) і забезпечує “справедливе представництво у ВР інтересів регіону” (51,1%) меншою мірою “забезпечує стабільність роботи парламенту” (34,7%) і “справедливе представництво у ВР інтересів їх соціальної групи” (33,3%) та “стабільності Уряду” (24,5%). І ще менше “сприяє розвитку усталених партій” (13,2%).

Мотивація громадян, що схиляються до змішаної системи вибору 50:50, досить близька до мотивації вибору мажоритарних, а не пропорційних виборчих систем.

Таким чином, вибір громадян виборчих систем більшості та змішаних виборчих систем є досить раціональним, адже саме ці виборчі системи найкраще забезпечують зв'язок депутатів з виборцями та їх територіальними регіональними громадами. *А ось вибір пропорційних систем не зовсім раціональний, адже головні її переваги в сприянні саме партійній структури суспільства, забезпеченні справедливого представництва у парламентах інтересів різних соціальних груп (через відповідні партії) та сприяння стабільному формуванню Уряду (який спиратиметься на великі партії і блоки, а не окремих депутатів мажоритарників).*

Усе це свідчить про недостатній досвід знайомства громадян України з пропорційними виборчими системами (адже така система в Україні діяла тільки чотири роки) та не враховує переваг і недоліків усіх моделей пропорційної системи (адже жодних виборів в Україні за моделями регіональних чи окружних (як у Польщі) партійних списків чи партійних списків з преференціями не проводились).

Виборчі системи більшості, і пропорційні, і змішані, існують не як одна модель, а в безлічі модифікацій. Системи більшості насамперед *розподіляються на системи абсолютної більшості* (до яких, зокрема, належить добре відома в Україні виборча система з періоду 1990–1997 двотурова років система абсолютної більшості в одномандатних округах та маловідома українцям австралійська одностурова система “альтернативного голосування”) та система відносної більшості (яка теж буває не тільки у варіанті

наявності в Україні в 1998–2004 рр. та нині системи відносної більшості в одномандатних округах, а й у варіантах ірландської системи відносної більшості в багатомандатних округах чи японської системи обмеженого голосу в багатомандатних округах [2]. У нас немає можливості й потреби вивчати ставлення громадян України до всіх цих модифікаційних виборчих систем більшості, а тому досліджувалось лише ставлення прихильників цих систем (а не всіх громадян) до принципів відносної більшості та абсолютної більшості загалом.

Аналіз ставлення прихильників пропорційних систем теж вивчався тільки щодо основних її видів – системи загальнонаціональних партійних списків та системи регіональних списків.

Результати цього аналізу національних опитувань засвідчили, що відносна більшість прихильників пропорційних виборчих систем (*табл. 5*) – 40,6% віддає перевагу чинній на момент опитування системі розподілу депутатських мандатів за загальнонаціональними партійними списками, хоча і система регіональних списків (28,9%) та змішані варіанти партійних списків (20,3%) теж користуються значною підтримкою. І говорити про домінування якоїсь моделі пропорційної системи у масовій свідомості не доводиться.

Більше визначеними щодо моделі виборчої системи є прихильники принципів більшості (*табл. 6*). *Адже ті громадяни, які вважають, що депутатські мандати треба розподіляти між кандидатами, що набрали більшість голосів в окремих округах, схильються до принципу абсолютної більшості (понад 50%), який в Україні реалізувався за системою двотурового голосування в одномандатних округах (до 1997 р.), а тільки чверть підтримують систему відносної більшості, коли перемагає кандидат, що набрав більше голосів (не важливо скільки), ніж усі інші кандидати за системою одностурового голосування. Тобто серед прихильників мажоритарної системи в Україні та виборчих систем у країні загалом у 2008 р. найбільше було прихильників мажоритарної системи абсолютної більшості, адже в 2008 р.:*

Таблиця 5

Ставлення прихильників пропорційного розподілу мандатів між партіями та блоками до загальнонаціонального чи регіонального принципів пропорційного розподілу у різних регіонах України, % до тих, хто є прихильником пропорційних виборів (грудень 2008 р.)

Якщо Ви вважаєте, що всі чи частину депутатських мандатів треба розподілити пропорційно вибраним голосам, то цей розподіл робити пропорційно набраним голосам в Україні в цілому чи пропорційно набраним голосам у кожному регіоні окремо?	Україна загалом	Регіони України			
		Західна Україна	Центральна Україна	Південний Схід	Донбас та Крим
1. Пропорційно набраним партіями (блоками) голосам у окремих регіонах (областях)	28,9	14,3	25,4	28,8	45,7
2. Пропорційно набраним голосам в Україні в цілому	40,6	36,5	50,8	33,1	39,5
3. Половину мандатів треба розподілити пропорційно в країні в цілому, половину – в окремих регіонах	20,3	36,5	9,8	29,7	9,9
4. Не визначились	7,3	11,1	9,0	7,6	1,2
5. Взагалі не цікавлюсь цим питанням	2,9	1,6	4,9	0,8	3,7

1) 13,3% усіх громадян України підтримували мажоритарну систему абсолютної більшості;

2) 7,8% – усіх громадян підтримували виборчу систему загальнонаціональних партійних списків;

3) 6,3% усіх громадян підтримували змішану виборчу систему 50:50, коли половина депутатських мандатів розподіляється за партійними списками, а половина – в округах за систем абсолютної чи відносної більшості;

4) 6,0% – усіх громадян підтримували виборчу систему відносної більшості голосів;

5) 5,6% – усіх громадян підтримували виборчу систему регіональних партійних списків;

6) 3,4% – громадян підтримували інші варіанти мажоритарних виборчих систем;

7) 2,2% – інші варіанти пропорційних виборчих систем;

Таблиця 6

Ставлення прихильників розподілу депутатських мандатів за принципом більшості до розподілу депутатських мандатів за системою відносної (простої) більшості та абсолютної більшості в окремих регіонах України, % до тих, хто є прихильником системи більшості (грудень 2008 р.)

Якщо Ви вважаєте, що всі чи частину депутатських мандатів треба надавати тим кандидатам, що отримали більшість голосів на певних територіях, то, на Вашу думку, ці мандати треба надавати тим, хто отримав просту більшість голосів порівняно з іншими чи тільки абсолютну більшість (понад 50%) голосів виборців?	Україна загалом	Регіони України			
		Західна Україна	Центральна Україна	Південний Схід	Донбас та Крим
1. Потрібно депутатські мандати надавати тим, хто отримав просту більшість голосів	25,0	28,6	23,6	20,4	31,8
2. Потрібно депутатські мандати надавати тільки тим, хто набрав абсолютну більшість голосів	57,9	50,0	59,7	63,0	55,3
3. Не визначились	13,1	17,0	11,1	14,2	9,4
4. Взагалі не цікавлюсь цим питанням	4,0	4,5	5,6	2,5	3,5

8) 19,9% – не змогли визначитись щодо підтримки виборчих систем;

9) 36,0% – взагалі не цікавились цим питанням.[6]

Отже, хоча найбільшою підтримкою користується серед громадян України мажоритарна система абсолютної більшості (яка застосовувалась до 1997 р. на парламентських виборах), однак вона не користується підтримкою навіть і шостої частини виборців, а 55% громадян не мають жодних преференцій щодо виборчих систем загалом. Не адекватною є і мотивація щодо вибору виборчих систем.

Таким чином, питання про вибір конкретної моделі виборчої системи в Україні має прийматись експертами, а не населенням, виходячи з основних критеріїв, що сприяють або більшій пропорційності представництва основних груп інтересів у законодавчій владі, або сприянню більшій усталеності урядів при застосуванні пропорційних виборчих систем. На різних етапах розвитку українського суспільства пріоритетними можуть бути як одна, так і інша мета. І це можуть визначити тільки фахівці соціологи та політологи, а зовсім не громадяни, які не розуміються на перевагах та недоліках виборчих систем. Хоча і враховувати пріоритети масової свідомості громадян країни теж потрібно.

Література

1. Дані загальнонаціонального опитування, проведеного Фондом “Демократичні ініціативи” та компанією “Соціс” з 6 по 19 серпня 2002 р. // *Вибори–2002 в оцінках громадян та експертів.* – К. : Стилос, 2002.
2. *Кіс І.* Виборчі системи та їхні політичні наслідки / *І.Кіс // Нова політика.* – 1996. – №2.
3. *Вишняк О.І.* Вибори як інститут демократії. Виборчі системи. Виборчий процес / *О.І.Вишняк // Основи демократії : навч. посіб.* – К. : АйБі, 2002.
4. *Бекешкіна І.Е.* Чи потрібні партії народу / *І.Е.Бекешкіна // Політичний портрет України.* – 2003. – №26.
5. *Вибори–2006 в оцінках населення. Громадська думка у період виборчої кампанії 2007 // Політичний портрет України.* – 2007. – №36/37.
6. *Результати національного опитування “Громадська думка – 2009. Омнібус” // Українське суспільство 1992–2009. Динаміка соціальних змін.* – К. : ІС НАНУ. – 2009. – С. 514–515.